

Γεωργ. Χαλμικωστός, καθ. Φιλολογίας
ολό Α' Γυμν. Βόλος 1965 -

Σ Τ Ι Χ Ο Υ Ρ Γ Ι Κ Η

4

Τ ο ν ι σ μ ό ς. Ἡ τοιαύτη ἢ τοιαύτη τοποθέτησις τῶποθέτησις τῶν λέξεων δίδει εἰς τὴν πρότασιν ἓνα ἰδιαίτερον ρυθμόν. Ἄν λοιπὸν προσέξωμεν εἰς τὴν ἀπαγγελίαν τῶν προτάσεων, θὰ ἴδωμεν ὅτι ὁ ρυθμὸς αὐτός ἐξαρτᾶται κυρίως ἀπὸ τὸν τ ο ν ι σ μ ό ν πού ἀκούεθ τὸ αὐτὴ μας εἰς διαφορετικὰ χρονικὰ διαστήματα κάθε φοράν. Εἰς τὰς δύο προτάσεις π.χ. :

Πάρε τὸ δάκρυ καὶ ποτάμι κάμε το κατεβατό
καὶ : Τὸ δάκρυ πάρε καὶ κάμε το κατεβατό ποτάμι
ἀκούονται καὶ εἰς τὰς δύο προτάσεις 5 τόνοι· τὴν πρώτην ὁμοίως φοράν τονίζονται αἱ συλλαβαί : 1,4,8,10 καὶ 16, ἐνῶ τὴν δευτέραν φοράν, μετὰ τὴν ἀλλαγὴν δηλ. τῆς θέσεως τῶν λέξεων τῆς ἰδίας προτάσεως, τονίζονται αἱ συλλαβαί : 2,4,7,13, καὶ 15.

Ἄν ἀκόμη ὑποτεθῆ ὅτι μᾶς ἀπαγγέλλει κάποιος τὸ ἐξῆς πεζὸν κείμενον : Ἐπρομηνοῦσε καθαρῶτατον ἥλιο τὸ δροσᾶτο ὕστερο ἄστερι τῆς αὐγῆς· σέ κανένα ἀπὸ τὰ μέρη τ' οὐρανοῦ δέν ἀπερνοῦσε σύγνεφο, καταχινιά. Καὶ ἀπὸ κειτ κινημένο τὸ ἄερι τόσο γλυκιά ἀργοφυσοῦσε στό πρόσωπο, πού λές καὶ λέει μεσ' στὰ φύλλα τῆς καρδιάς : " Ἡ ζωὴ εἶναι γλυκειά κι' ὁ θάνατος μαυρίλα " καὶ τὸ ἴδιον κείμενον εἰς στίχους :

Καθαρῶτατον ἥλιο ἐπρομηνοῦσε
τῆς αὐγῆς τὸ δροσᾶτο ὕστερο ἄστερι·
σύγνεφο, καταχινιά δέν ἀπερνοῦσε
τ' οὐρανοῦ σέ κανένα ἀπὸ τὰ μέρη·
καὶ ἀπὸ κειτ κινημένο ἀργοφυσοῦσε
τόσα γλυκιά στό πρόσωπο τ' ἄερι,
πού λές καὶ λέει μεσ' στῆς καρδιάς τὰ φύλλα
γλυκειὴ ἢ ζωὴ καὶ ὁ θάνατος μαυρίλα (Σολωμός)

δέν δυσιολεῦσθε νά διακρίνωμεν ὅτι τὸ πρῶτον κείμενον εἶναι πεζὸν, τὸ δὲ δεύτερον ποίημα· καὶ τοῦτο ἐκτός τῆς ὁμοιοκαταληξίας (γιατὴ τὴν ὁμοιοκαταληξία βλέπε παρακάτω) καὶ ἀπὸ τὸν ἰδιαίτερον ρυθμόν πού ἔχεθ ἢ δευτέρα ἀπαγγελία. Τὸν ρυθμόν αὐτὸν κανονίζει ὁ τόνος (τοῦ αὐτιοῦ ὁ τόνος καὶ ὄχι τοῦ ματιοῦ) τῶν λέξεων, τῶν ὁποίων ἀκριβῶς διὰ τὸν λόγον αὐτὸν ἀλλάζομεν τὴν θέσιν καὶ τὰς τοποθετοῦμεν εἰς στίχους.

Ὡστε ἡ βάση τοῦ νεοελληνικοῦ στίχου εἶναι ὁ τ ό ν ο ς, ὁ ὁμοῖος ἀ κ ο υ ε τ α ι εἰς ἐπισημένους συλλαβὰς τῶν λέξεων τοῦ στίχου. Μετὰ τὴν παράταξιν τῶν τονιζομένων αὐτῶν συλλαβῶν καὶ τῶν ἀτόνων γίνονται τὰ μέτρα, ἀπὸ τὰ μέτρα γίνονται οἱ στίχοι καὶ ἀπὸ τοὺς στίχους τὰ ποιήματα.

Ἡ τονιζομένη συλλαβὴ σημειώνεται μετὰ τὸ σημεῖον - ἢ δὲ ἄτονος μετὰ τὸ σημεῖον ᾧ υ. Π.χ. τὰς δύο συλλαβὰς τῆς λέξεως νε-ρό τὰς σημειώνομεν : υ - δηλ. ἄτονη - τονισμένη συλλαβὴ. Τὰ σημεῖα αὐτὰ δέν πρέπει νά τὰ συγχέωμεν μακρόν (-) καὶ τὸ βραχύ (υ) φωνῆεν τῆς γραμματικῆς, τὰ ὁποῖα δέν ἔχουν ἀπολύτως καμμίαν σχέσιν μετὰ τὴν στιχουργικὴν.

Μέτρα. Μετὰ τὴν παράταξιν τῆς τονισμένης καὶ ἀτόνου συλλαβῆς ἔχουν σχηματισθῆ 5 μέτρα, μετὰ τὴν ἐπανάληψιν τῶν ὁποίων γίνονται οἱ στίχοι. Ἀπὸ τὰ μέτρα αὐτὰ δύο εἶναι δισύλλαβα καὶ τρία τρισύλλαβα.

α) Μία ἄτονος συλλαβὴ καὶ μία τονισμένη ἀποτελοῦν τὸν ἴ α μ β ο ν (υ -) Π.χ. : φτωχός, μαζί, μέ σέ. β) Μία τονισμένη καὶ μία ἄτονος (ἀντιστρόφως δηλαδή) ἀποτελοῦν τὸν τ ρ ο χ α ῖ ο υ (- υ). Π.χ. : μόνος, πέζει, πές του. γ) Δύο ἄτονοι καὶ μία τονισμένη ἀποτελοῦν τὸν ἀ ν ἄ π α σ σ τ ο ν (υ υ -). Π.χ. : κνηγός, περπατῶ, ἀπ' αὐτόν. δ) Μία τονισμένη καὶ δύο ἄτονοι (τὸ ἀντίστροφο δηλ. τοῦ ἀναπαίστου) ἀποτελοῦν τὸν δ ἄ ἄ ῖ κ τ υ λ ο ν (- υ υ). Π.χ. : ἄγγελος, πρόσμενε, κόρη μου καὶ ε) Μία ἄτονος μία τονισμένη καὶ ἄλλη μία ἄτονος ἀποτελοῦν τὸν ἀ μ φ ι β ρ α χ υ ν (υ - υ). Π.χ. : Πηγαίνει, ὁ μαῦρος, καβάλα. Τὰ περισσότερον ἐν χρήσει μέτρα εἰς τὰ νεοελληνικὰ ποιήματα εἶναι ὁ ἴαμβος καὶ ὁ τροχαῖος 2.

Στίχοι. Μετὰ τὴν ἐπανάληψιν ἑνὸς ἐκ τῶν μέτρων αὐτῶν σχηματίζονται, ὅπως ἐλέχθη, οἱ στίχοι : ὁ ἴαμβικός, ὁ τροχαῖος, ὁ ἀναπαιστικός, ὁ δακτυλιικός καὶ ὁ ἀμφιβραχυνικός, ἀνελόγως ἀπὸ τὰ μέτρον πού τὸν ἀποτελεῖ π.χ. :

γαλή - νη βρῆ - να καὶ - παρη - γοριά (5 ἴαμβοι)

υ - υ - υ - υ - υ - υ -
λίγα - λούλου - ἄσκιος - πάει (4 τροχαῖοι)

- υ - υ - υ - υ

Ποίημα

καί κοιμᾶ - ται παρθέ - να σεμνή (3 ἀνάπαιστοι)

υ υ - υ υ - υ υ -
νάποιο στοι - χιό τή μα - στόρεψε (3 δάκτυλοι)

- υ υ - υ υ - υ υ
ἡ δόξα - δεξιᾶ συν - τροφεύει (3 ἀμφιβράχεις)

Τό τελευταῖον μέτρον τοῦ στίχου ἔμπορεῖ καί νά μήν εἶναι ὀλοκλη-
ρον. Ἐμπορεῖ δηλ. τό τελευταῖον μέτρον τοῦ ἰαμβιοῦ ἢ τοῦ τροχαϊκοῦ
στίχου νά ἔχη μόνον μίαν συλλαβήν, τοῦ ἀναπαιστινοῦ δέ, τοῦ δάκτυλινοῦ
ἢ τοῦ ἀμφιβραχικοῦ νά ἔχη μόνον μίαν ἢ δύο ἀπό τὰς τρεῖς συλλαβάς τοῦ
τελευταίου μέτρου π.χ. :

- Παιδιά, - γυναῖ - νες, δού - λους ὄ, τι βρῆ - ναν (5 $\frac{1}{2}$ ἰαμβοί)
- μόνο - τῶνο - μά σου - δέν μπο - ρῶ νά - πῶ (5 $\frac{1}{2}$ τροχαῖοι)
- Στῶν Ψαρῶν - τήν ὀλό - μαυρη ρά - χη (3 ἀνάπαιστοι καί 1 συλλ.)
- ἔϋπνα δρο - σιά τῆς αὐ - γῆς καί φεγ - γάρι (3 δάκτυλοι καί 2 συλλ.)
- Τά πρῶτα - μου χρόνια - τάξεχα - στα τάξη - σα (4 ἀμφιβράχεις καί 1 συλλ.)

Οἱ τελευταῖοι αὐτοῖ στίχοι, εἰς τούς ὁποίους περισσεύουν μία ἢ
δύο συλλαβαί τοῦ τελευταίου μέτρου, λέγονται καί καταληκτικοί, ἐν ἀντι-
θέσει πρὸς τούς ἄλλους πέντε προηγουμένους, οἱ ὁποῖοι ἔχουν ὅλα τὰ μέ-
τρα πλήρη καί λέγονται ἀνατάληκτοι.

Ἀπό τὰ ἀνωτέρω παραδείγματα βλέπομεν ὅτι ὁ ἰαμβικός στίχος τονί-
ζεται εἰς ἐνάστην ἀρτίαν συλλαβήν (ἔχομεν δηλ. τόν ρυθμόν : λαλά - λα-
λά - λαλά)· ὁ τροχαϊκός τονίζεται εἰς ἐνάστην περιττήν συλλαβήν (ἔχο-
μεν δηλ. τόν ρυθμόν : λάλα - λάλα - λάλα) ὁ ἀναπαιστικός τονίζεται εἰς
τήν 3ην, 6ην, 9ην, 12ην, κ.λ. συλλαβήν (ἔχομεν δηλ. τόν ρυθμόν :
λαλαλά - λαλαλά - λαλαλά)· ὁ δάκτυλικός τονίζεται εἰς τήν 1ην, 4ην, 7ην,
10ην, 13ην κ.λ. συλλαβήν (ἔχομεν δηλ. τόν ρυθμόν : λάλαλα - λάλαλα -
λάλαλα) καί τέλος εἰς τόν ἀμφιβραχικόν τονίζεται κάθε μεσαία συλλαβή
του (ἔχομεν δηλ. τόν ρυθμόν : λαλάλα - λαλάλα - λαλάλα)·

Δέν εἶναι ἀνάγκη ὅμως νά ἔχουν τόνον ὅλαι αἱ τονιζόμεναι συλλάβαί
τοῦ μέτρου ἑνός στίχου. Συχνότατα, διά ν' ἀποφεύγεται ἡ μονοτονία τῆς
ἐπαναλήψεως τοῦ τόνου εἰς ἕναστον μέτρον, παραλείπονται μερικοί τόνοι,
ὁδίας εἰς τούς ἰαμβιοῦς καὶ τούς τροχαϊκοῦς στίχους. Εἰς τόν ἀνωτέρω
π.χ. ἰαμβικόν στίχον :

γαλήνη βρῆνια καί παρηγοριᾶ
ἐνῶ ὑπάρχουν 5 ἰαμβοί καί ἐπομένως ἔμποροῦσαν νά ᾔσαν 5 τόνοι, ἔχομεν
μόνον τρεῖς. Εἰς τόν ἀνωτέρω τροχαϊκόν στίχον;

λίγα λούλοδα σιορπάει
μολονότι ὑπάρχουν τέσσαρες τροχαῖοι, ἔχομεν μόνον τρεῖς τόνους. *κ.χ.π.*

Ἀριθμὸς συλλαβῶν στίχου. - Ἀναλόγως ἀπὸ τόν
ἀριθμόν τῶν συλλαβῶν πού ἔχει ἕναστος στίχος ὀνομάζεται πεντασύλλαβος
ὄκτασύλλαβος, ἐνδεκασύλλαβος, δεκαπεντασύλλαβος. Ὁ στίχος π.χ.

Νά λύσουμε τῶν παραβιῶν τίς πρύμες
ἀποτελεῖται ἀπὸ 5 $\frac{1}{2}$ μέτρα ἰαμβιᾶ· ἦτοι εἶναι ἰαμβικός ἐνδεκασύλλαβος
(5 $\frac{1}{2}$ X 2 = 11) Ὁ στίχος :

Μαῦρε μου γοργοῦνατε κι' ἀνεμοκυκλοπόδη
εἶναι ἰαμβικός δεκαπεντασύλλαβος, διότι ἀποτελεῖται ἀπὸ 7 $\frac{1}{2}$ ἰάμβους
(7 $\frac{1}{2}$ X 2 = 15)·

α) Στίχοι ἰαμβιοί μέ 1-4 συλλαβάς συνήθως συνοδεύουν ἄλλους μεγα-
λυτέρους, ὅπως π.χ.

Νά μιά βρυσούλλα πιέ νεράκι (9)
νά δροσιστῆς (4)

ποιήματα μέ ὅλους τούς στίχους ἀπὸ 1-4 συλλαβάς δέν γράφονται. Ὀλίγα
ἐπίσης εἶναι καί τὰ ποιήματα πού ἔχουν ἀπὸ 16 συλλαβάς καί ἄνω. Συνη-
θέστεροι εἶναι ἰαμβιοί στίχοι μέ 5-15 συλλαβάς καί κοινότατος ὁ δεκα-
πεντασύλλαβος, ὁ πολιτικὸς λεγόμενος στίχος, εἰς τόν ὁποῖον
εἶναι γραμμένα καί τὰ περισσότερα δημοφιλῆ μας τραγούδια.

Εἰς τούς ἰαμβιοῦς στίχους ἐπιτρέπεται νά τονίζεται ἡ πρώτη συλ-
λαβή τοῦ στίχου· νά εἶναι δηλ. τό πρῶτον μέτρον τοῦ στίχου τροχαῖος
ἀντί ἰάμβου, ὅπως π.χ.

τᾶσπρα σπιτάκια του κρυμμένα
μέσα σέ πράσινα κλωνάρια.

Δι' αὐτό πρέπει νά μή παρασυρῶμεθα ἀπὸ τό πρῶτον μέτρον καί νά
ἐκλαμβάνωμεν ὀλοκληρον τόν στίχον τροχαϊκόν.

β) Καί τ ρ ο χ α ῖ ν ο ῖ στίχοι μέ 1-4 συλλαβῶς συνοδεύουν ἄλλους μεγαλυτέρους. Στίχοι δέ μέ συλλαβῶς ἄνω τῶν 16 συλλαβῶν δέν ὑπάρχουν. Καί εἰς τούς τροχαίους στίχους ἠμπορεῖ ἐπίσης, ὄχι ὅμως τόσον συχνά ὅπως στούς ἱαμβικούς, τό πρῶτον μέτρον εἶναι ἱαμβός ἀντί τροχαίου, ὅπως π.χ.

γραμμές, χρώματα - ὥρες, κύνιοι.

γ) Οἱ ἀ ν α π α ι σ τ ι κ ο ῖ στίχοι γίνονται ἀπό 6 - 15 συλλαβῶς (2 - 5 μέτρα). Καί τοῦ ἀναπαιστικοῦ στίχου ἠμπορεῖ κάποτε νά τονισθῇ ἡ πρώτη συλλαβή του, ὅπως:

τοῦτο μόνο δέ θέλει τό πῆς.

δ) Οἱ δαιτυλινοί στίχοι γίνονται ἀπό 6 - 18 συλλαβῶς (2 - 6 μέτρα) Πεισιώτερο συνηθισμένος εἶναι ὁ δαιτυλικός ἐξίμετρος (3 X 6 = 18 συλλαβαί), ὁ ὁποῖος ἀντιστοχῆει μέ τόν ὁμοιοκόβ στίχον τοῦ δαιτυλικοῦ ἐξαμέτρου.

ε) Καί οἱ ἀ μ φ ι β ρ α χ ι κ ο ῖ στίχοι εἶναι συνήθως μεγάλοι (3 - 5 μέτρα), μέ συνοδείαν κάποτε μικροτέρων.

Κανονικῶς εἰς τόν ἴδιον στίχον ἢ εἰς τό ἴδιο ποίημα δέν πρέπει ν'ἀλλάζεται τό μέτρον· νά χρησιμοποιοῦμεν δηλ. ἱαμβικούς καί τροχαίους στίχους μαζί, ἢ ἄλλους ἀνακατεμένους. Ἐκτός ἂν γίνεταί ἐπίτηδες καί πῶς κάποια τέχνη (παράβ. " Ἰαμβοὶ καί ἀνάπαιστοι " Παλαμά).

Ὁ τελευταῖος τόνος τοῦ στίχου. Ὅπως εἰς τήν γραμματικὴν ἔχομεν λέξιν ὀξύτονον, παροξύτονον καί προπαροξύτονον, ἔτσι καί εἰς τὰ ποιήματα ἔχομεν στίχον ὀξύτονον, ὅταν ὁ τελευταῖος τόνος τοῦ εἶναι εἰς τήν τελευταίαν συλλαβὴν τοῦ στίχου· π ρ ο ξ υ τ ο ν ο ν, ὅταν ὀτελευταῖος τόνος τοῦ στίχου εἶναι εἰς τήν προτελευταίαν συλλαβὴν του· καί π ρ ο π α ρ ο ξ υ τ ο ν ο ν, ὅταν ὀτελευταῖος τόνος τοῦ στίχου εἶναι εἰς τήν τρίτην συλλαβὴν ἀπό τό τέλος του.

Π.χ. -- Μόνο τόνομά σου δέν μπορῶ νά πῶ (ὀξύτονος)
 -- σύγνεφο, καταχνιά δέν ἀπερνοῦσε (παροξύτονος)
 -- στίχων ὑψωσαν τρόπαια (προπαροξύτονος)

Ρυθμός. Ἐκτός ὅμως ἀπό τῆς ἀνωτέρω διαφορᾶς πού διακρίνομεν εἰς τούς στίχους (κατὰ τό μέτρον, τόν ἀριθμόν τῶν συλλαβῶν, καί τήν θέσιν τοῦ τελευταίου τόνου των) ἔχομεν καί διαφορᾶν εἰς τόν ρ υ θ μ ό ν τοῦ στίχου, τόν ὁποῖον κυρίως ἠμπορεῖ νά δώσῃ ἡ καλαισθησία μας καί τοῦ ὁποῖου ἡ ποιητικὴ εἶναι μεγάλη.

Οἱ ἀκόλουθοι π.χ. στίχοι τοῦ ἰδίου τετραστίχου ἑνός ποιήματος, οἱ ὁποῖοι εἶναι καί οἱ τέσσαρες ἱαμβικοί, δεκαπεντασύλλαβοι, παροξύτονοι στίχοι, διαφέρουν κατὰ τόν ρυθμόν :

Στήν πόρτα στένει ἡ μάνα μου καί τῶπρὸ της τ'ἀχείλι

σά φύλλο τρεμοσβήνεται, σάν ψαρί πού σπαράζει·

ἡ ἀδελφούλα μου " ἔχε γαῖα " μού λέει μέ τό μαντήλι,

μιὰ τό σαλεύει κι' ἔπειτα στά μάτια της τό βάζει. (Πάλλης)

Εἰς τόν στίχον α' τονίζονται αἱ συλλαβαί : 2, 4, 6, 10, 14

" " β' " " " 2, 6, 10, 14

" " γ' " " " 4, 6, 8, 10, 14

" " δ' " " " 1, 4, 6, 10, 14

Μέ τήν διαφορᾶν αὐτὴν τῶν τονιζομένων συλλαβῶν καταντᾷ κάθε στίχος νά ἔχη ἰδικόν του ρυθμόν, ν'ἀποφεύγεται ἔτσι ἡ μονοτονία καί ν'ἀποτελεῖται ἕν σύνολον ἁρμονικόν.

Συνίξεις. Ἀπό τήν γραμματικὴν τῆς δημοτικῆς εἶναι γνωστόν ὅτι κάποτε προφέρονται μαζί τὰ φωνήεντα δύο συνεχόμενων συλλαβῶν τῆς ἰδίας λέξεως καί ἀποτελοῦν τοιοῦτοτρόπως μίαν συλλαβὴν : παι - διά (δύο συλλαβαί· ὄχι τρεῖς : παι - δι - ἄ), κα - λαη - δῶ (καί ὄχι κα-λα-η-δῶ), βόι-δι (καί ὄχι βό-ι-δι), κα-κιά (καί ὄχι κα-κι-ἄ ἢ καί κα-κι-α πού ἔχει ἄλλην σημασίαν). Αὐτό τό πάθημα εἰς τήν γραμματικὴν λέγεται συνίξις.

Καί τήν μετρικὴν φυσικᾶ, ἰσχύει ἡ συνίξις αὐτὴ τῆς γραμματικῆς. Ἄλλ' εἰς τήν μετρικὴν γίνεται ἀκόμη σ υ ν ἡ ζ η σ ι ς (ἔνωσις δηλαδή δύο συλλαβῶν εἰς μίαν) καί ὅταν μίαν λέξιν τελειώσῃ εἰς φωνήεν ἢ δίφθογον καί ἡ ἐπομένη λέξις ἀρχίξῃ ἀπὸ φωνῆς ἢ δίφθογγον. Εἰς τόν στίχον Π.χ.

Καλότυχα - εἶναι τὰ βουνά, ποτέ τους δέν γερνᾶνε
 ἂν μετρήσωμεν μίαν πρὸς μίαν τὰς συλλαβὰς θὰ τὰς εὕρωμεν 16. Ἐν τούτοις
 ὁ στίχος εἶναι δεκαπεντασύλλαβος, διότι ἡ τελευταία συλλαβὴ τοῦ κ α λ ὀ -
 τ υ χ α καὶ ἡ πρώτη συλλαβὴ τοῦ ε ἶ ν α ι προφέρονται ὡς μία συλλαβή.
 Εἰς τὸν στίχον :

Ὁ χρόνος φεύγει - ἀλλάζει - ἢ γῆ, περνοῦν λαοὶ καὶ κόσμοι,
 γίνονται δύο συνιζήσεις: φεύγει - ἀλλάζει καὶ ἀλλάζει - ἢ γῆ. Ἡ συνι-
 ζησις δίδει μίαν εὐλυγισίαν εἰς τὸν στίχον καὶ χρησιμοποιεῖται πολὺ ἀ-
 πό τούτους ποιητάς. Κάποτε, μᾶλλον σπάνια, συνιζήσεις γίνεται καὶ μεταξύ
 τριῶν συλλαβῶν, ὅπως :

τώρα πού - οἱ - ἀρχαῖοι ξανάζησαν ἀγῶνες (Μαβίλης).

Κάποτε ἀντί συνιζήσεως γίνεται ἡ ἐκθλιψις : μ' ἀθόλωτα (ἀντί μέ -
 ἀθόλωτα), ἢ κρᾶσις : πῶς μοῦτανε (ἀντί πῶς μοῦ ἦτανε), ἢ ἀφάιρεσις ἀπό
 δῶ (ἀντί ἀπό ἐδῶ).

Χ α σ μ ω δ ί α. Κάποτε ὅμως τό μέτρον δέν ἐπιτρέπει νά ἐνωθῆ ἡ
 τελευταία συλλαβὴ μᾶς λέξεως μέ τήν πρώτην τῆς ἐπωμένης, νά γίνῃ δηλ.
 συνιζήσις ὅπως π.χ. εἰς τούτους στίχους :

- ὅαν τῶνειρο πού-εἶδα χτές κοντά νά ξημερώσῃ

- τό πήρε, τό ἐφίλησε, τό - ἔδωσε σέ μένα.

Εἰς τὰς περιπτώσεις αὐτάς δημιουργεῖται μεταξύ τῶν λέξεων : πού
 εἶδα, πῶ - ἐφίλησε, τό - ἔδωσε μία χ α σ μ ω δ ί α. Ἡ χασμωδία εἶ -
 ν α ι λ ᾶ θ ο ς καὶ τήν ἀποφεύγομεν καὶ εἰς τὸν πεζὸν λόγον ἀνόμη (
 (λέγομεν π.χ. ὅταν εἶπεν αὐτά καὶ ὄχθ : ὅτε - εἶπε - αὐτά). Συγχωρεῖ-
 ται μόνον μετά τό ἄρθρον καὶ ὅταν γίνεται εἰς τήν τομήν τοῦ στίχου (πε-
 ρί τομῆς βλέπε κατωτέρω) ὅπως :

Σ' αὐτόν τὸν κόσμον πούμαστε - ἄλλοι τὸν εἶχαν πρῶτα.

Εἰς μεριὰ ποιήματα ἡ χασμωδία ἀποφεύγεται καὶ μεταξύ ἑνός στίχου
 καὶ τοῦ ἐπομένου· ἰδίως ὅταν δέν μεσολαβῆ μεταξύ τῶν δύο στίχων σημεῖον
 στίξεως καὶ ὅταν μάλιστα τό νόημα τοῦ προηγουμένου στίχου δέν ἔχει ὀλο-
 κληρωθῆ, ἀλλά συμπληρώνεται εἰς τὸν ἐπόμενον στίχον, ὅπως π.χ.

Ἀμοιρη! Τό σπιτάκι μας ἐστοίχειωσε - ν

ἀπό τήν ὀμορφιά σου τῆ θλιμμένη.

Τ ο μ ῆ. Οἱ μεγάλοι στίχοι, ἀπό 11 συλλαβὰς καὶ ἄνω, ἔμπορουν νά
 χωρηθοῦν εἰς δύο μικρότερα μέρη, εἰς δύο ἡμιστίχια. Ἐπειὶ ὅπου χωρίζον-
 ται τὰ δύο ἡμιστίχια γίνεται ἡ τ ο μ ῆ (τέμνω = κόπτω) τοῦ στίχου ὅπως
 π.χ. - περνοῦν μεσάνυκτα - κι' ἡ πούλια σβηέται (6 & 5 = 11)

- Σαρανταπέντε μάστοροι - κι' ἐξήντα μαθητάδες (8 & 7 = 15)

τρεῖς χρόνους ἐδουλεύανε - στῆς Ἄρτας τό γεφύρι (8 & 7 = 15)

Κάποτε τὰ δύο ἡμιστίχια γράφονται εἰς χωριστούς στίχους ὅπως :

Καὶ σά νά μὴν τὸν πάτησε

τοῦ χάρου τό ποδάρι

ὁ Ἀκρίτας μόνο ἀτάραχα

κοιτάει τὸν ναβαλάρη! (Παλαμᾶς)

Σημειωτέον ὅτι ἡ τομὴ συμπιπτει π ᾶ ν τ ο τ ε μέ τό τέλος τῆς τε-
 λευταίας λέξεως τοῦ πρώτου ἡμιστιχίου, ὅπου σ υ μ π λ η ρ ῶ ν ε τ α ι
 καὶ τό τελευταῖον μέτρον τοῦ ἡμιστιχίου.

Σ τ ρ ο φ ῆ. Τὰ ποιήματα ἔμπορουν ν' ἀποτελοῦν ἕν συνεχές σύνολον.
 Συχνότατα ὅμως χωρίζονται εἰς στροφάς, εἰς μικρότερα δηλ. κομμάτια ἀπό
 2, 3, 4, 5, 6, 7, ἢ καὶ 8 στίχους. Τότε λέγομεν ὅτι τό ποίημα ἀποτελεῖ-
 ται ἀπό δύο ἢ περισσότερα δίστιχα, τρίστιχα, τετράστιχα, πεντάστιχα,
 ἐξάστιχα, ἑπτάστιχα ἢ ὀκτάστιχα, ἢ ἀπό δύο ἢ περισσοτέρας στροφάς. Στρο-
 φαί μέ περισσοτέρους τῶν 8 στίχων δέν συνιζήζονται.

Αἱ στροφαὶ ἑνός ποιήματος κανονικῶς πρέπει νά ἔχουν τὸν ἴ δ ι ο ν
 ἀριθμὸν στίχων. Αἱ ἐξαρρέσεις ὅμως δέν εἶναι σπάνια. Οἱ στίχοι ἐπίσης
 πᾶν στροφῶν δέν ἔχουν πάντοτε τὸν αὐτὸν ἀριθμὸν συλλαβῶν. Συχνά διαφέ-
 ρουν κατὰ μίαν ἢ καὶ δύο συλλαβὰς· ἀλλ' ὑπάρχουν πολλὰ ποιήματα τῶν οποί-
 ων αἱ στροφαὶ ἀποτελοῦνται ἀπό μεγάλους καὶ μικροὺς στίχους ὅπως π.χ.

Στό καλοῖσκιωτο χωριὸ βρεθῆναμε μιά μέρα (15)

τάγορια, οἱ κοπεῖ λοῦδες (7)

ἐγώ, ἡ μητέρα· πλούμιζαν χιονάτες τὸν ἄερα (15)

τοῦ Μάρτη οἱ πεταλοῦδες (7) (Παλαμᾶς)

Ὁμοιοκαταληξία (ἥριμα). Συχνότατα δύο ἢ περισσότεροι στίχοι ἔχουν εἰς ἓνα ποίημα τὴν ἰδίαν ἀκουστικῶς κατάληξιν ὁμοιάζουσαν δηλ. μεταξύ των, ὁμοιοκαταληκτικῶς, κατὰ τὴν τελευταίαν συλλαβὴν τῶν στίχων ἢ καὶ τὰς δύο ἢ καὶ τὰς τρεῖς συλλαβάς των τὰς τελευταίας. Ἡ ὁμοιότης αὐτῆ τῶν στίχων λέγεται ὁμοιοκαταληξία ἥριμα. Εἰς τὸ ἀνωτέρω τετράστιχον π.χ. ὁμοιοκαταληκτεῖ ὁ πρῶτος μέ τόν τρίτον στίχον καὶ ὁ δεύτερος μέ τόν τέταρτον (μέρα - ἄερα, κοπελοῦδες - πεταλοῦδες).

Ἡ ὁμοιοκαταληξία κλονικῶς ἀρχίζει ἀπὸ τὸ τελευταῖον τονιζόμενον φωνῆεν ἢ δόφθογγον τοῦ στίχου καὶ ὕστερα. Δηλαδή ὅλα τὰ τελευταῖα γράμματα τοῦ στίχου ἀπὸ τὸ τελευταῖον τονιζόμενον φωνῆεν πρέπει νὰ εἶναι ὁμοια ἀκουστικῶς (ἢ ὀρθογραφία εἰς αὐτὴν τὴν περίστασιν δὲν ἐνδιαφέρει). Ἀλλὰ συχνότατα ἐντὸς τῶν γραμμάτων αὐτῶν ὁμοιάζουν (ἀκουστικῶς πάντοτε) καὶ μερικὰ γράμματα πρὸ τοῦ τελευταίου τονιζομένου φωνήεντος ἢ διφθόγγου, ὅπως εἰς τὰ ἀνωτέρω τετράστιχον: λοῦδες - λοῦδες. Ἡ ὁμοιοκαταληξία, τότε εἶναι πλουσία. Ὅσον περισσότεροι φθόγγοι - γράμματα ὁμοιάζουν ἀκουστικῶς, τόσο πλουσιωτέρα εἶναι ἡ ὁμοιοκαταληξία, ὅπως π.χ.:

Γέρινη ἐλιά, πού γέρναις μέ τὴ λίγη
πρασινάδα πού ἀκόμη σέ τηλίγει (Μαβίλης)

ὅπου ὁμοιάζουν ὅχι μόνον ὅλοι οἱ φθόγγοι ἀπὸ τὸ τελευταῖον τονισμένον φωνῆεν τῶν στίχων καὶ ὕστερα (ίγει - ίγει), ἀλλὰ ὀλοκληρὸς ἢ παραλήγουσα καὶ ἢ πρόπαραλήγουσα (τὴ λίγη - τυλίγει), ἀκόμη δὲ καὶ τὸ φωνῆεν τῆς τετάρτης ἀπὸ τὸ τέλος συλλαβῆς (μέ - σέ)!

Εἰς τοὺς ὀξυτόνους στίχους, διὰ νὰ εἶναι πλουσία ἡ ὁμοιοκαταληξία, πρέπει νὰ ὁμοιάζῃ ὅχι μόνον τὸ φωνῆεν ἢ ἡ διφθόγγος τῆς ληγούσης τῶν στίχων, ἀλλὰ καὶ τὸ σύμφωνον ἢ τὰ σύμφωνα τῆς ληγούσης. Αἱ λέξεις π.χ. θεωρεῖ - κεφαλή ἢ ζωῆ ὁμοιοκαταληκτοῦν ὀλιγώτερον πλουσία ἀπὸ τὰς λέξεις πρωτομαγιά - ἀφήνουν γεία καὶ ἀκόμη ὀλιγώτερον ἀπὸ τὰς λέξεις: ὁμορφιά - κροφιά ἢ θά ἐξυμνῆ - γυμνῆ, ὅπου ὁμοιάζει καὶ τὸ πρὸ τοῦ τελευταίου συμφώνου τῆς ληγούσης σύμφωνον ἢ φωνῆεν.

Ἡ ὁμοιοκαταληξία ἐπίσης εἶναι τόσο πλουσιωτέρα, ὅσον περισσότερον διαφέρει ἢ συμμασία τῶν λέξεων (πρβ. ἀνωτέρω στίχους: μέ τὴ λίγη - σέ τυλίγει), ἡ ἔτυμολογία των, ἡ μορφή των (τὴ λίγη = ἐπίθετον, τυλίγει = ῥῆμα). Κατὰ κανόνα πρέπει νὰ ἀποφεύγωμεν ὁμοιοκαταληξίας μέ λέξεις ὁμοίας (πηγαῖνον - πηγαῖνον) ἢ καὶ συνωνύμους (αὐγή - χαραυγή).

Εἰς τὴν ὁμοιοκαταληξίαν: Οἱ στίχοι μιᾶς στροφῆς ὁμοιοκαταληκτοῦν κατὰ 4 τρόπους:

α) ἀνά δύο (ζευγαρωτὴ ὁμοιοκαταληξία) ὅπως π.χ.

Σκόρπιον ναοί! Κατάλευνοι ρυθμοὶ καὶ χαλασμένοι	α3
μιᾶς Ἀπολλωνίας μουσικῆς ἤχοι μαρμαρωμένοι	α
πού τὸ βουβὸ τραγούδι σας κρυφά ἢ ψυχῆ τ' ἀκροῖ εἶ	β
ἢ Σιωπῆ στήν ἄρπα τῆς τὴν ἀηλὴ νὰ τὸ κρούη	β

(Πορφύρας)

β) ὁ 1ος μέ τόν 3ον καὶ ὁ 2ος μέ τόν 4ον (διηκτικῆ ἢ πλεκτικῆ), ὅπως:

Τᾶσπρα σπιτάκια του κρυμμένα	α
μέσα σέ πράσινα κλων ἄρια,	β
ἠλιόφωτα χαριτωμένα,	α
μικρά, ἀσβεστόχριστα, καθ' ἄρια (Δροσίνης)	β

γ) ὁ 1ος μέ τόν 4ον καὶ ὁ 2ος μέ τόν 3ον (σταυρωτὴ), ὅπως:

Πῆραν στρατὶ τὸ μονοπάτι	α
βασιλοπούλες καὶ κλοκροῦ ἄδες	β
ἀπὸ τίς ξένες χώρες βασιλιᾶδες	β
καὶ κβαλλάρηδες ἀπάνω στ' ἄτι (Πορφύρας)	α

δ) Ὅταν χρησιμοποιοῦνται δύο ἀπὸ τὰ τρία ἀνωτέρω εἶδη (μεικτικῆ), ὅπως π.χ. εἰς τὴν ἀκόλουθον στροφὴν (ζευγαρωσταυρωτὴ):

Ὡσπίτι μας κλοκροῦ καὶ τιμημένοι	α
χιλίες φορές ἄς εἶσαι εὐλογημένοι	α
καὶ τοῦ Θεοῦ μας πάντοτε ἡματῆ	β
τὰδέοφια μου νὰ ραῖνη μ'εὐλογία	γ
καὶ νὰ μυρώνη ἀδιάκοπα μέ ὑγεία	γ
τὰ τίμια τῶν γονέων μου γηρατειά (Στραφήγης)	β

Ἐντὸς ὅμως ἀπὸ τὰ εἶδη αὐτὰ τῆς ὁμοιοκαταληξίας οἱ ποιηταὶ ὅχι σπάνια δὲν κρατοῦν μίαν ὀρισμένην σειρὰν, ἢ κάνουν καὶ ἄλλους συνδυασμοὺς

ἐντός τῶν ἀνωτέρω. Κάποτε πάλιν ὁμοιοκαταλητικοῦν μόνον μερικοί στίχοι τῆς στροφῆς, ὅπως π.χ. εἰς τὴν ἐπομένην, ὅπου ὁμοιοκαταλητικοῦν μόνον ὁ δεῦτερος καὶ ὁ τέταρτος στίχος:

Τά πρῶτα μου χρόνια τάξέχαστα τάζησα

κοντά στ' ἀκρογιαλί,

στή θάλασσα ἐκεῖ τῆ ρηχὴ καὶ τὴν ἡβερρη,

στή θάλασσα ἐκεῖ τὴν πλατιά, τὴ μεγάλῃ (Παλαμᾶς).

Πρέπει ὅμως νά τονισθῇ ἰδιαιτέρως ὅτι ἡ ὁμοιοκαταληξία δέν εἶναι ἀπαραίτητον στοιχεῖον τοῦ καλοῦ ποιήματος καὶ ὅτι πρέπει νά γίνεται φυσικά καὶ ἀβίαστα, χωρὶς ἐπίδειξιν καὶ χωρὶς νά θυσιάζεται χάριν αὐτῆς τὸ νόημα καὶ ἡ ἐσωτερικὴ ἀξία τοῦ στίχου. Ὑπάρχουν ὠραιότατα ποιήματα χωρὶς ὁμοιοκαταληξίαν.

Δίστιχο, σονέττο. Ὅπως αἱ γραμμᾶί τῆς ἐκθέσεώς μας ἢ αἱ παράγραφοι δέν εἶναι ἐν τῶν προτέρων καθορισμένοι, ἀλλὰ γράφονται ἐκαστοτετόσαι, ὅσαι χρειάζονται διὰ νά διατυπώσωμεν τὰς σκέψεις μας, τοὺς στοχασμοὺς μας, τὰ συναισθήματά μας. Δέν εἶναι δηλ. ἐν τῶν προτέρων καθορισμένος ὁ ἀριθμὸς τῶν στίχων. Αὐτὸ τουλάχιστον ἰσχύει γενικῶς διὰ τὰ ποιήματα. Ὑπάρχουν ὅμως καὶ μερικὰ εἴδη ποιημάτων μέστὰ θερᾶν μοοφήν, ἐν τῶν ὁποίων συνηθέστερα εἶναι τὸ δίστιχο καὶ τὸ σονέττο.

Τὸ δίστιχο ἀποτελεῖται ἀπὸ δύο στίχους μέ ὁμοιοκαταληξίαν, κατὰ κανόνα δεκαπεντασύλλαβους. Πάρα πολλὰ δίστιχα ὑπάρχουν λαϊκά ("λιανοτράγουδα", "μαντινάδες") ὅπως:

- "Ἐχει ὁ καιρὸς γυρίσματα κι' ὁ χρόνος μβρονύχτια
καὶ τὰ φάρᾶκια τοῦ γιαλοῦ πιάνονται μέ τὰ δίντυα.

- Ὁ ξένος εἰς τὴν ξενητιά ὡσάν πουλί γυρίζει,
καὶ σὰ βασιλιὸς ἀνθεῖ, μ' ἀλήθεθα δέ μυρίζει.

ἀλλὰ καὶ ἡ πρωσοπικὴ ποίησις (οἱ ποιηταί) ἔχει μερικὰ, ὅπως π.χ.

Τὸ δύστυχο τὸ δίστιχο πές ποῦναι δαιτυλίδι

μέ διπλοδιαμαντόπετρα τή ρίμα γιά στολίδι (Μαβίλης).

Τὸ σονέττο ἔχει 14 στίχους - δι' αὐτὸ λέγεται 14/στιχο. Οἱ στίχοι αὐτοὶ κανονικῶς γράφονται εἰς δύο τετράστιχα καὶ δύο τρίστιχα (4 & 4 & 3 & 3 = 14). Γράφονται ὅμως κάποτε καὶ εἰς ἓν ὀκτάστιχον καὶ ἓν ἐξάστιχον (8 & 6 = 14), ἢ καὶ οἱ 14 στίχοι μαζί χωρὶς νά χωρίζωνται εἰς στροφάς. Συνῆθως οἱ στίχοι τοῦ σονέττου εἶναι 11/σύλλαβοι ἢ 15/σύλλαβοι (ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ἰαμβιοί) ἢ καὶ 13/σύλλαβοι. Κατὰ κανόνα ὅλοι οἱ στίχοι τοῦ σονέττου ἔχουν τὸν ἴδιον ἀριθμὸν συλλαβῶν· κάποτε ὅμως διαφέρουν κατὰ μίαν συλλαβὴν.

Κατὰ κανόνα ἐπίσης εἰς τὸ σονέττο ὑπάρχει ὁμοιοκαταληξία, μέ τὴν τεχνικὴν πλοικὴν τῆς ὁποίας ἐνώνονται οἱ στίχοι εἰς ἓνα ἀδιάσπαστον καὶ ἀρμονικὸν ὄργανισμὸν. Τὸ εἶδος τῆς ὁμοιοκαταληξίας δέν εἶναι ὠρισμένον· ἐκεῖνο ὅμως τὸ ὁποῖον τηρεῖται πάντοτε εἶναι ὅτι αἱ δύο ὁμοιοκαταληξίαι τῶν τετραστίχων (πλενταί ἢ σταυρωταί· ποτέ ζευγαρωταί) δέν ὁμοιάζουν μέ τὰς ἄλλας δύο ἢ τρεῖς (ποτέ περισσοτέρας) ὁμοιοκαταληξίας τῶν τριστίχων. Ἄν δέ ἔχωμεν ὑπ' ὄψιν ὅτι τὰ δύο τετράστιχα λαμβάνουν 4 μορφάς (αββα - αββα, αββα - αβαβ, αβαβ - βααβ, καὶ αβαβ - βαβα) καὶ τὰ τρίστιχα 16 - 18 μορφάς, ἔχομεν 70 περίπου μορφάς σονέττων, ὡς πρὸς τὴν ὁμοιοκαταληξίαν.

Ἴδοῦ καὶ ἓνα παράδειγμα σονέττου, ἢ " Ἐλιά " τοῦ Λ. Μαβίλλη ἐντός ἀπὸ τὸ δημοσιευμένον εἰς τὴν σελίδα 7.

Στὴν κουφάλα σου ἐφώλιασε μελίσι α

γέρινη ἐλιά, πού γέρνηες μέ τή λίγη β

πρασινάδα πού ἀνόμα σέ τυλίγει β

σά ν' ἀθελε νά σέ νεκροστολίση. α

Καὶ τὸ κάθε πουλάκι στό μεθύσι α

τῆς ἀγάπης ππιρίζοντας ἀνοίγει β

στό κλαρί σου ἐρωτιάρικο κυνῆγι β

στό κλαρί σου πού δέ θά ξανανθήση α

"Ὡ πόσο στή θανή θά σέ γλυκάνουν γ

μέ μαγευτικιά βοή πού νάνουν, γ

ὀλοζώντανης νιότης ὁμορφάδες δ

πού σά θύμησες μέσα σου πληθαίνουν. ε
 "Ω νά μποροῦσαν ἔτσι νά πάιθύνουν ε
 κα' ἄλλες ψυχές τῆς ψυχῆς σου ἀδερφάδες. δ

Ποιητικὴ ἔλευθερία. Ἐξ ὅλων τῶν ἀνωτέρω βλέπομεν ὅτι ὑπάρχουν ποιήματα τὰ ὁποῖα διαφέρουν : κατὰ τὸ μέτρον, κατὰ τὰς συλλαβάς τῶν στίχων, κατὰ τὸν τελευταῖον τόνον τοῦ στίχου, κατὰ τὸν ρυθμὸν κατὰ τὰς στροφάς καὶ ἐπομένως ἡμποροῦμεν νά ἐκλέξωμεν ὅτι θέλωμεν ἀπ' αὐτά. Ἡμποροῦμεν ἐπίσης, ἂν θέλωμεν, νά χρησιμοποιοῦμεν εἰς τὸ ἴδιον ποίημα στίχους οἱ ὁποῖοι διαφέρουν κατὰ τὸν ἀριθμὸν τῶν συλλαβῶν. Ὑπαρχει τέλος μεγάλη ποικιλία καὶ εἰς τὴν ὁμοιοκαταληξίαν.

"Ἄν ἀκόμη προσθέσωμεν τὴν ἐλευθερίαν τὴν ὁποῖαν ἔχομεν εἰς αὐτὴν ἢ ἐκείνην τὴν τοποθέτησιν τῶν λέξεων, ἀναλόγως τῆς καλαισθησίας μας, τοῦ μέτρου, τοῦ ρυθμοῦ τοῦ στίχου καὶ τὴν ἐλευθερίαν πού ἔχομεν νά χρησιμοποιοῦμεν, ἀναλόγως τοῦ μέτρου ἢ τοῦ ρυθμοῦ τοῦ στίχου, λέξεις ἰσοδυναμούς ὅπως: θενά - θά, φεύγουν - φεύγουνε, ἂν - ἀνίσως, πηγαίνουμεν - πᾶμε, λουλούδια - λούλουδα, - ἄνθη - ἄνθια, χαρούμενος - περὶχαρος, καθώς - ὅπως, σάν, ἀγέρας - ἄνεμος, κλώνος - κλωνί - κλωνάρι, ἐξ ὅλων αὐτῶν ἐξάγωμεν ὅτι ὑπάρχει μεγάλη ποικιλία καὶ ἐλευθερία εἰς τὸν χειρισμὸν τοῦ στίχου.

Ἀρκεῖ μόνον νά μὴν βγαίνωμεν ἀπὸ τὰ ὅρια αὐτά τῆς ἐλευθερίας· νά μὴ ἀνακατεύωμεν τὰ μέτρα· νά μὴν γράφωμεν τύπους ἀνύπαρκτους, ὅπως π.χ. ἀγαπεῖ (ἀντὶ ἀγαπᾷ) διὰ νά ὁμοιοκαταληγῆ μετὰ τὸ : θά πῆ, ἢ ὁμόρφο (ἀντὶ ὁμορφο) ἐπιδὴ χρειάζεται ἄτονος - τονιζομένη - ἄτονος συλλαβή· νά μὴν ἐπαναλαμβάνωμεν ἀσιόπως τὰ ἴδια γράμματα, συλλαβάς ἢ λέξεις καὶ φράσεις καὶ τὰ παρόμοια· διότι ὅλα αὐτά δέν εἶναι "ποιητικὴ ἐλευθερία" ἢ "ποιητικὴ ἄδεια", ἀλλὰ ποιητικὴ - στιχουργικὴ ἀδυναμία.

Μετρικὴ ἀνάλυσις. Τὰς ἐξῆς τρεῖς στροφάς ἐκ τῶν 13 ἐνός ποιήματος τοῦ Πολέμη π.χ.

1. Στό δοῦμο πού ψηλά πηγαίνει,
ἀπαντηθῆσαν μιὰ φορά
ἢ Δύπη ἢ μαυροφορεμένη
κι' ἢ ἀνθοστόλιστη Χαρά
2. Κι' εἶν ἢ Χαρά γεμάτη νιᾶτα,
ξανθομαλλοῦσα, γαλανή.
Κι' εἶναι ἢ Κύπη ἢ μαυρομάτα
γλυκιὰ παρθένα, ταπεινή.
3. Μέσα στά χεῖλη της, στήν ἄκρη,
κρύβει ἕνα γέλιο ἢ χαρά.
Κρύβει κι' ἢ Δύπη ἕνα δάκρυ
σπᾶ μάτια της τὰ φωτερὰ.

ἂν ἐξετάσωμεν μετρητικῶς θά ἴδωμεν ὅτι ὁ ποιητής : α) μεταχειρίζεται ἐναεὶς λέξ ἑαμβιικούς 9/σύλλαβους προξύτονους στίχους· β) ὁ 5ος, 7ος, 9ος, 10ος, καὶ 11ος στίχος ἀρχίζουσι μετὰ τροχαῖον· γ) ὁ ρυθμὸς τῶν στίχων ἔχει ἡποιαν μικρὰν ποικιλίαν· δ) ἔχει συναρτῆσεις εἰς τὸν 3ον, 4ον, 5ον, 7ον, 10ον καὶ 11ον στίχον· ε) ἔχει χασμωδίας εἰς τὸν 4ον, 10ον, καὶ 11ον στίχον καὶ στ) μεταχειρίζεται πλειτὴν ὁμοιοκαταληξίαν (αβαβ-γδγδ-εβεβ).

Εἰς τὸ ἐξῆς ποίημα τοῦ Μαβίλη, "τὰ εἶδωλα" :

Ἀχαρη μου χαρά, φτωχοὶ στίχοι,	α
τῆς ζωῆς μου ἀκριβό, κρυφὸ καμάρι,	β
ἀπὸ καθάριο βγαίνετε ζυμῆρι,	β
κι' εἴσαστε γεννημένοι ὄχι ὅπως τύχη.	α
Δέν κελαηδᾶτε ἀνούσιοι καὶ ἄσιοπ' ἦχοι	α
σάν τραγούδια ἐλαφρόμυαλου ἐρωτάρη,	β
μά κι' οὔτε παραιτᾶτε τὸ συρτᾶρι	β
νά βρῆτε ἀγοραστή τόσο τὸν πᾶχη.	α
Γιατ' εἴσαστε ψυχοῦλες καὶ κορμᾶνια	γ
τῶν πόθων καὶ τῶν πόνων μου, πού πλήθια	δ
πιερά μ' ἐσυχνοπότισαν φαρμᾶνια.	γ
Εἶδωλά εἶναι οἱ χαρές, καημός ἢ ἀλήθεια	δ
καὶ ἀλήθεια εἶν ἢ ζωή. Μά τί μέ μέλει·	ε
θωρῶ ἐσᾶς κι' ὁ καημός γίνεται μέλι.	ε

ὁ ποιητής : α) μεταχειρίζεται ἰαμβικούς 11/συλλάβους παροξυτόνους στίχους εἰς ὅλον τό ποιῆμα· β) ὁ 4ος καί ὁ 5ος στίχος ἀρχίζουν μέ τροχαῖον οἱ στίχοι μάλιστα 1,2,6, καί 12 ἀρχίζουν μέ δύο τροχαίους (πρᾶγμα πού συμβαίνει εἰς τόν 11σύλλαβον στίχον) καί ὁ 14ος ἔχει τό τέταρτον μέτρον μόνον τροχαῖον· γ) οἱ στίχοι τοῦ ποιήματος ἔχουν μεγάλην ποικιλίαν ρυθμοῦ· δ) συνιζήσεις ὑπάρχουν πολλάς εἰς τόν 2ον, 4ον, 5ον, 6ον, 8ον, 12ον, 13ον, καί 14ον στίχον· χασμωδία δέ καμμία· ε) τό αὐτί μας προσέχειτήν ἐπανάληψιν τοῦ γράμματος χ εἰς τόν α' στίχον κυρίως (ἄχαρη χαρά, φτωχοί, στίχοι), ἡ ὁποία ἔχει τόν σκοπόν της (ἀναστενάζουμε μέ τό ἄχ· γελοῦμε μέ τό χά - χά·) τό γράμμα αὐτό παρουσιάζεται καί εἰς ἄλλους στίχους μέχρι τέλος τοῦ ποιήματος. Σκόπιμος εἶναι ἡ ἐπανάληψις τοῦ Δ εἰς τούς τρεῖς τελευταίους στίχους· φαίνεται ἔτσι γλυνύτερος ὁ καιρὸς τοῦ ποιητοῦ (εἶδωλα, ἀλήθεια, ἀλήθεια, μέλει, μέλι). Δείχνει ἐπίσης ἐντονώτερον τόν πόνον του (πῶ - πῶ·) ἡ σκόπιμος ἐπανάληψις (ἡ π α ρ ἦ χ η σ ι ς, ὅπως λέγεται) τοῦ Π εἰς τούς στίχους 9,10, καί 11 (ψυχούλες πόθων, πόνων, πού πλήθια, πιερά, ἐσυχνοπότισαν, φαρμάκια). Δέν εἶναι ἄσκησις καί ἡ ἐπανάληψις τοῦ Ρ εἰς τόν 2ον καί 3ον στίχον (ἀριβό, κουφό καμάρι, καθάρια ζυμάρι), τό ὁποῖον, ὅπως τό Χ, ἐπαναλαμβάνεται ἕως τό τέλος τοῦ ποιήματος· στ) ἡ ὁμοιοκαταληξία τῶν τεσσάρων πρώτων στίχων εἶναι σταυρωτή, καθὼς καί τῶν ἐπομένων τεσσάρων· ἔχουν δέ καί τά δύο τετράστιχα τὰς ἰδίας ὁμοιοκαταληξίας στίχοι, καμάρι, ζυμάρι, τύχη, - ἦχοι, ἐρώταση, συρτάρη, πῆχυ)· ζ) ἐν τῶν ὑπολοίπων 6 στίχων οἱ 4 πῶτ οἱ ἔχουν ὁμοιοκαταληξίαν πλειπήν (κορμάκια, πλήθια, φαρμάκια, ἀλήθεια), οἱ δέ δύο τελευταῖοι ζευγαρωτήν (μέλει, μέλι· η) ἀπό ὁμοιοκαταληξίας (βλέπε ἄνωτέρω σονέττο) καί ἀπό τούς 14 στίχους τοῦ ποιήματος συμπεραίνομεν ὅτι εἶναι σονέττο, μολονότι δέν εἶναι χωρισμένον εἰς δύο τετράστιχα καί δύο τρίστιχα ἢ ἓν ὀκτάστιχον καί ἓν ἐξάστιχον.

Σ Η Μ Ε Ι Ω Σ Ε Ι Σ :

1. Τό μάτι βλέπει περισσοτέρους, ἀλλ' ὁ τόνος τοῦ τ ὀ καί η α ἰ δέν ἀκουέται, ὅπως καί πολλῶν μισοσυλλάβων λέξεων - ἔρθρων, συνδέσμων, ἀντωνυμιῶν, προθέσεων κ.λ. - αἱ ὁποῖαι ἤμποροῦν νά ἔχουν ἓνα ἀπό τούς δύο τόνους (ὀξεῖαν ἢ περισπωμένην), ἀλλά διαβάζονται τόσον στενά μέ τὰς ἐπομένας λέξεις, ὥστε θεωροῦνται ἄτονοι. Ὅπως: θά σοῦ δώσω, νά τόν καλέση (διαβάζονταε : θασουδώσω, νατονκαλέση).

2. Αἱ λέξεις, ἴαμβος, τροχαῖος, ἀνάπαιστος, δάκτυλος καί ἀμφιβράχης εἶναι ὅροι τῆς ἀρχαίας ἐλληνικῆς μετρικῆς, εἰς τήν ὁποίαν βάσις τοῦ στίχου δέν ἦτο ὁ τόνος, ἀλλ' ἡ π ρ ο σ ψ δ ι α (ἡ μακρά δηλ. καί ἡ βραχεῖα συλλαβή). Οἱ ὅροι ἔμειναν, ἀλλά τά νεοελληνικά μέτρα δέν ὁμοιάζουν μέ τά ἀρχαῖα, διότι ἡ βάσις των (ὁ τόνος καί ἡ προσωδία) εἶναι διαφορετική. Π.χ. : τ ρ έ χ ω εἰς μέν τήν νεοελληνικὴν μετρικὴν ἀποτελεῖ τροχαῖον (- υ), ἐνῶ εἰς τήν ἀρχαίαν ἀποτελεῖ ἴαμβον (υ -)· ἡ λέξις ἔ - μ ε ν ε εἰς τήν νεοελληνικὴν εἶναι δάκτυλος (- υ υ), ἐνῶ εἰς τήν ἀρχαίαν τοίβραχος (υ υ υ).

3. Τό γράμμα Α ἀντιπροσωπεύει τήν κατάληξιν " μένοι ", τό δέ Β τήν κατάληξιν " οῦει ". Τρίτην δ ι α φ ο ρ ε τ ι κ ἦ ν κατάληξιν θά τήν ἐσημειώναμεν μέ τό γράμμα Φ , τετάρτην μέ τό Δ, καί οὕτω καθεξῆς.